

MÍSTO A ÚLOHA CHEMICKÉHO ZABEZPEČENÍ BOJE

Bojový řád ČSLA obsahuje ustanovení, která zásadním způsobem upravují místo a úlohu chemického zabezpečení boje.

Jeho přínos spočívá především v tom, že překonává stav, kdy podstata chemického zabezpečení v řádech a předpisech ČSLA jednoznačně a v potřebném rozsahu uvedena nebyla. To mělo za následek celou řadu teoretických nejasností a z nich vyplývajících nepříznivých důsledků pro praktickou činnost vojsk jak v oblasti kompetence, realizace opatření chemického zabezpečení, tak i technického rozvoje a organizační výstavby chemického vojska.

Bojový řád současně uzavírá vývoj teoretického nazírání na podstatu chemického zabezpečení, jemuž byla v posledních letech věnována značná pozornost. Ten byl vyvolán především změnami ve vývoji faktorů, které chemické zabezpečení určujícím způsobem ovlivňují a k nimž patří především zbraně hromadného ničení, technické prostředky ochrany proti nim a charakter soudobého ozbrojeného zápasu.

Bojový řád poprvé, teoreticky zcela nově, charakterizuje chemické zabezpečení jako jeden ze základních druhů bojového zabezpečení.

Dosud tomu tak nebylo. Podle ustanovení čl. 36 předpisu Oper-1-1 (organizace a vedení operací) bylo chemické zabezpečení považováno za nikoli hlavní, ale speciální druh zabezpečení bojové činnosti, představující podřízenou a do značné míry integrovanou součást OPZHN. To se odráželo mimo jiné i v tom, že řada dřívějších

hlavních opatření OPZHN a chemického zabezpečení byla totožná.

Nyní tomu tak již není. Chemické zabezpečení představuje vedle OPZHN zcela samostatný, rovnoprávný, základní druh bojového zabezpečení. Přitom je samozřejmě nutné plně doceňovat úzkou souvislost mezi nimi, jakož i mimořádný význam a do značné míry integrační charakter OPZHN ve vztahu k ostatním druhům bojového zabezpečení.

Z hlediska chemického zabezpečení spočívá základní přínos Bojového řádu v tom, že teoreticky zcela jednoznačně charakterizuje podstatu chemického zabezpečení, uvádí jeho základní opatření a hlavní zásady jejich realizace.

Bojový řád definuje chemické zabezpečení prostřednictvím komplexního cíle, jímž je:

- vytvořit vojskům podmínky ke splnění jejich úkolů za radioaktivního, chemického a bakteriologického (biologického) zamoření,
- maskovat útvary (jednotky) a objekty použitím dýmů a aerosolů,
- zabezpečit radiační ochranu vojsk,
- způsobit nepříteli ztráty zápalnými zbraněmi.

Bojovým řádem stanovené pořadí dílčích cílů chemického zabezpečení naznačuje i pořadí jejich naléhavosti a priority plnění. Těžiště chemického zabezpečení bude i nadále spočívat v ochraně vojsk proti radioaktivním, otravným a bakteriologickým (biologickým) látkám. Spolu s masková-

ním dýmy a aerosoly a radiační ochranou plní převážně zabezpečovací funkci, jejíž podstata spočívá v tom, že účelné spojení chemického zabezpečení s činností ostatních druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb zvyšuje a za určitých podmínek podmiňuje jejich efektivní použití.

Z tohoto podstatného rysu chemického zabezpečení se nesporně vymyká ničení nepřítelů zápalnými zbraněmi. Zahrnutí použití zápalných zbraní do chemického zabezpečení je dáno tím, že zejména svou materiálně technickou specifikou mají k chemickému vojsku nejbližší.

Ve srovnání s dosud platnými názory Bojový řád nově rozvádí i jednotlivá základní opatření chemického zabezpečení. V podstatě zahrnuje všechna dosavadní opatření, avšak rozšiřuje je o zřizování průchodů v chemických zátarasech (ničení nebo zneškodňování nepřátelských tůžů), včasné a dovedné používání prostředků protichemické ochrany jednotlivce a prostředků kolektivní ochrany, realizaci opatření k zabezpečení radiační bezpečnosti a používání zápalných zbraní útvarů (jednotkami) chemického vojska.

Na druhé straně v důsledku nového utřídění všestranného zabezpečení boje nezahrnuje chemické zabezpečení opatření nazývané dosud „chemické materiálně technické zabezpečení“.

Podle nového Bojového řádu (čl. 648) chemické technické zabezpečení tvoří součást technického zabezpečení, které patří do speciálního technického zabezpečení. Obdobně chemické materiální zabezpečení tvoří součást materiálního zabezpečení (čl. 680), které patří do týlového zabezpečení.

Bojový řád zdůrazňuje, že opatření chemického zabezpečení se uskutečňuje především silami a prostředky vojsk. Pouze nejspolehlivější a specifická opatření, vyžadující zvláštní přípravu osob a použití speciální techniky, plní útvarů (jednotky) chemického vojska.

Nově a zcela jednoznačně stanoví povinnosti velitele a štábu divize (pluku) při organizaci chemického zabezpečení.

Obsah jednotlivých opatření chemického zabezpečení je v novém Bojovém řádu konkrétně rozveden, přičemž se u některých dosavadních opatření objevují určité nové dílčí přístupy.

V důsledku všech těchto změn bude účelné jednotlivá opatření chemického zabezpečení stručně charakterizovat.

Určování parametrů jaderných výbuchů má pro řízení boje obecně, OPZHN a chemického zabezpečení zvláště, zásadní význam. Bez včasného, úplného a přesného

zjištění parametrů jaderných výbuchů, zejména po skupinových jaderných úderech na bojovou sestavu divize (pluku), nelze získat včas ucelený přehled o rozsahu a charakteru jaderného napadení, možném zámyslu nepřítelů, vyhodnotit předpokládané účinky jaderných napadení na jednotlivé prvky bojové sestavy, očekávaný rozsah radioaktivního zamoření, včas varovat ohrožené útvarů (jednotky), organizovat efektivně radiační průzkum a odstranění následků jaderných napadení.

Bojový řád charakterizuje parametry jaderných výbuchů a zdůrazňuje, že na taktickém stupni je určují jednotky radiačního a chemického průzkumu. Současně v čl. 583 připouští, aby v případě nutnosti byly ke zjišťování jaderných úderů využity i radiolokátory. Přesto jde o opatření řešená převážně silami a prostředky chemického vojska.

Má bezprostřední vztah k OPZHN zejména v souvislosti s varováním vojsk a zjišťováním následků použití zbraní hromadného ničení nepřítelům.

Radiační, chemický a povšechný bakteriologický (biologický) průzkum má pro řízení boje divize (pluku), jeho OPZHN a chemického zabezpečení rovněž zásadní význam. Včasným zjištěním chemických, popřípadě bakteriologických (biologických) napadení, radioaktivního a chemického zamoření zabezpečuje informovanost velitelů a štábů o radiační a chemické situaci v terénu a v ovzduší, která je nedílnou součástí vševojskové situace. Tím se vytvářejí základní předpoklady pro včasné varování útvarů (jednotek) před nebezpečím zamoření, pro rychlé vyhodnocení reálné radiační a chemické situace, pro včasné přijetí opatření k ochraně útvarů (jednotek) před účinky radioaktivních, otravných a bakteriologických (biologických) látek a pro stanovení (upřesnění) úkolů podřízeným útvarům (jednotkám).

Tíha radiačního, chemického a povšechného bakteriologického (biologického) průzkumu bude spočívat na útvarů (jednotkách) divize (pluku), které zejména v prostorech svého rozmístění nebo vedení boje jej budou zabezpečovat převážně svými silami a prostředky. Jednotky radiačního a chemického průzkumu budou využívány ve prospěch důležitých prvků bojových sestav a v prostorech (na směrech) s nejspolehlivější radiační nebo chemickou situací.

V čl. 586 řád stanoví způsob vedení bakteriologického (biologického) průzkumu.

Toto opatření chemického zabezpečení má bezprostřední vztah k OPZHN zejména z hlediska varování útvarů (jednotek) divize (pluku), zjišťování následků použití

zbraní hromadného ničení nepřitelem, zajištění bezpečnosti a ochrany útvarů (jednotek) při činnosti v pásmech zamoření a odstraňování následků použití zbraní hromadného ničení nepřitelem.

Zřizování průchodů v chemických zátarasech (zničení nebo zneškodňování chemických fugasů) je zcela novým opatřením chemického zabezpečení. Jeho aktuálnost zdůrazňuje např. skutečnost, že americká divize může dostat na vedení boje přiděleno až 10 000 kusů chemických fugasů plněných otravnou látkou VX nebo destilovaným yperitem.

Toto opatření chemického zabezpečení se realizuje silami a prostředky ženijního a chemického vojska.

K průzkumu chemických zátarasů a ke zřizování průchodů v nich se používají zejména speciální jednotky ženijního vojska. Jednotky radiačního a chemického průzkumu postupují za nimi a provádějí chemický průzkum v případě aktivace chemických fugasů. K těm bude docházet vždy při ražení průchodu v chemických zátarasech mechanickými nebo výbušnými odminovacími prostředky.

Včasně a dovedně používání prostředků individuální a kolektivní ochrany představuje staronové opatření, které bylo v posledních letech z chemického zabezpečení vypuštěno s poukazem na to, že zahrnuje vesměs činnosti, které patří k reglementárním povinnostem každého vojáka, velitele nebo náčelníka. Cílem tohoto opatření je uchránit bezprostředně živou sílu před účinky radioaktivních, otravných, bakteriologických (biologických) látek a snížit stupeň zasažení osob jadernými zbraněmi.

Stanovení čar a doby používání prostředků individuální ochrany, jakož i režimu využívání prostředků kolektivní ochrany, nemůže být organizováno stereotypně, ale odvozeně od reálné situace s rozdílnou konkrétností.

Hlavní zásady tohoto opatření jsou v řádu podrobně rozvedeny.

Ve vztahu k OPZHN se toto opatření uplatňuje především při realizaci zajištění bezpečnosti a ochrany útvarů (jednotek) při činnosti v pásmech zamoření.

Dozimetrická a chemická kontrola se organizuje stejným způsobem, podle stejných zásad a stejnými speciálními jednotkami a zařízeními jako dosud. Jednoznačně je zdůrazněno, že ji organizují náčelník chemické služby a náčelník zdravotnické služby.

Dozimetrická a chemická kontrola se promítá do OPZHN jako nedílná součást zjišťování následků použití ZHN nepřitelem a jejich odstraňování.

Speciální očištění rovněž doznává jisté dílčí změny. Její těžiště spočívá v odmožování, dezaktivaci a dezinfekci výzbroje, bojové a ostatní techniky, munice a jiného materiálu.

Hygienická očištění se uskutečňuje podle potřeby. Speciální očištění vykonávají útvary (jednotky) převážně svými silami a prostředky. Pouze nejsložitější úkoly plní síly a prostředky chemického vojska, přičemž úkoly hygienické očištění plní týlové služby.

Na rozdíl od dosud platného ustanovení (Vševojsk-2-1, čl. 77) souhlas k úplné speciální očištění vydává nejen velitel divize, ale i pluku.

Odmoření a dezinfekci úseků terénu (průchodů v nich), osob a objektů uskutečňují jednotky chemického vojska; dezaktivaci úseků terénu a očištění zamoření vody jednotky ženijního vojska.

Speciální očištění ve vztahu k OPZHN tvoří součást odstraňování následků použití ZHN nepřitelem.

Zabezpečení radiační ochrany je zcela novým opatřením chemického zabezpečení. Je zřejmě vyvoláno skutečností, že k ohrožení osob ničivými účinky ionizujícího záření může dojít i za podmínek vedení boje pouze konvenčními zbraněmi a za určitých havarijních situací, vyvolaných např. diverzní činností v podmínkách krajního vyhodnocení vojenskopolitické situace, popřípadě ještě před zahájením války.

Reálnost ohrožení živé síly ničivými účinky ionizujícího záření je dána stále rostoucím vybavením vojsk zbraňovými i energetickými systémy, jakož i rostoucím počtem ekonomických energetických systémů na válčisti, založených na uvolňování jaderné energie. V souvislosti s tím je nutné nejen stanovit a dodržovat zásady ochrany osob manipulujících se zdroji ionizačního záření, ale i zásady ochrany vojsk při poškození nebo zničení uvedených zdrojů ionizačního záření záměrnou činností nepřitele.

Z těchto důvodů zabezpečení radiační ochrany musí být organizováno v míru i ve válce.

Cílem radiační ochrany je zabezpečit ochranu osob před ničivými účinky ionizujícího záření a vnějšího prostředí před znečištěním při použití radioaktivních látek a jiných zdrojů ionizačního záření.

Radiační ochrana spočívá ve:

- stanovení preventivních opatření k ochraně osob před ionizujícím zářením a jejich důslednému dodržování,
- soustavné zjišťování a sledování zdrojů ionizačního záření, vyhodnocování

jejich nebezpečnosti a zpracování předpovědi charakteru a rozsahu ohrožení osob a prostředí v případě jejich havárie, poškození nebo zničení,

- přijetí opatření k ochraně živé síly před účinky ionizujícího záření,
- vedení průběžných záznamů o obdržených dávkách (expozicích) ozáření osob,
- realizaci zdravotnických opatření radiční ochrany.

Za organizaci radiční ochrany zodpovídá velitel. Jednotlivá opatření radiční ochrany řídí náčelník chemické služby a náčelník zdravotnické služby.

Tato opatření v podmínkách ČSLA jsou odvozena především z vyhlášky ministerstva zdravotnictví č. 53/1972 Sb. a 65/1972 Sb. o ochraně zdraví před ionizujícím zářením a z příslušných československých státních norem.

Z této vyhlášky se odvozují zásady ochrany osob a vnějšího prostředí při provozu a manipulaci se zařízeními, technikou a materiálem obsahujícími radioaktivní látky nebo jiné zdroje ionizujícího záření, jakož i bezpečnostní opatření pro práci s nimi,

— činnosti jednotlivců, jednotek a útvarů při haváriích, poškozeních nebo zničení uvedených technických zařízení, techniky a materiálu.

Další dílčí opatření se řídí ustanoveními příslušných řádů a předpisů ČSLA, které obsahují zásady činnosti vojsk v prostorech zamořených radioaktivními látkami a odstraňováním následků radičního zamoření.

Zdravotnická opatření radiční ochrany zahrnují zejména:

- stanovení povolených dávek (expozic) ozáření,
- zabezpečení profylaktickými prostředky a zásady jejich použití,
- poskytnutí zdravotnické pomoci,
- kontrolu proviantu a vody,
- organizaci léčebně odsunových opatření,
- zdravotnickou kontrolu vojáků vystavených účinkům ionizačního záření,
- kontrolu hygienické čistoty osob.

Radiční ochrana vojsk má úzkou návaznost na radiční průzkum a dozimetrickou kontrolu. Musí být organizována v úzké spolupráci s orgány teritoria. Rozsah a intenzita jednotlivých opatření budou za války narůstat a dosáhnou svého maxima při přechodu k vedení boje s jadernými zbraněmi.

Použití dýmu a aerosolů se organizuje s cílem oslepit nepřítele, maskovat vlastní vojska a objekty, chránit je před světelným zářením jaderných výbuchů a laserových zbraní, jakož i ztěžovat nepříteli vedení průzkumu a použití zbraní.

Dýmy a aerosoly představují dispersní soustavy, které se od sebe liší velikostí částicek rozptýlených v ovzduší. Aerosoly jsou nazývány jemnější disperse o velikosti do 5–10 μm . Hrubší disperse o velikosti větší než 5–10 μm se ve vojenské praxi nazývají dýmy.

Možnosti použití dýmu a aerosolů v závislosti na různých typech průzkumných prostředků jsou uvedeny v tabulce.

Tabulka

Vlnová délka	Typ elektromagnetického záření		Průzkumné a naváděcí prostředky	Typ zadýmovacích látek	Zadýmovací prostředky
0,4–0,8 μm	viditelné světlo	infračervené záření	optické televize	běžné dýmy a aerosoly	dýmovnice, dýmová munice, dýmové generátory
0,8–3 μm	krátké		noktovizory	aerosoly, dýmy s kovovými částicemi	dýmová munice, dýmové generátory
3–50 μm	střední		termografy termovizory		
50–100 μm	dlouhé				
1 mm–1 m	mikrovlny		RL technika a pracující v této oblasti	dýmy s kovovými částicemi	dýmové generátory se speciálními dýmy

Z tabulky vyplývají široké možnosti použití dýmu a aerosolů, z nichž některé jsou nyní ve stadiu výzkumu a praktického ověřování.

Největší možnost v použití dýmu má letectvo a dělostřelectvo. U motostřeleckého a tankového vojska jsou BVP, tanky T-55 a T-72 vybaveny zařízením pro zadýmování, což jim umožňuje časté použití dýmu v boji malých jednotek.

U chemického vojska plní úkoly zadýmování speciální útvary a jednotky.

Ty se používají k maskování skutečných nebo klamných palebných postavení raketového vojska, mostových přepravišť a týlových objektů. Dále ve spolupráci s jednotkami REB a ženijního vojska k imitaci prostorů bojového rozmístění raketových vojsk a protiletadlových raketových vojsk. Vytvářením dýmových clon maskují vojska před pozorováním a mířenou palbou nepřítele.

Kromě toho se chemické vojsko podílí na použití dýmu zásobováním vojsk dýmovnicemi.

Použití dýmu a aerosolů je určujícím způsobem ovlivňováno povětrnostní situací v přízemní vrstvě atmosféry. Její vliv, zejména v členitém a pokrytém terénu, lze předem těžko prognosticky jednoznačně stanovit. V důsledku toho můžeme snadno dojít k nežádoucímu oslepení vlastních průzkumných prostředků a k narušení vlastního palebného systému. Z těchto důvodů musí být použití dýmu organizováno přísně centralizovaně v úzké součinnosti s raketovým vojskem a dělostřelectvem, vojskem PVO, ženijním a chemickým vojskem a funkcionáři REB.

Chemické vojsko se obecně na použití dýmu podílí:

- vyhodnocováním vlivu povětrnostní

situace v přízemní vrstvě atmosféry na použití dýmu a aerosolů,

- použitím zadýmovacích prostředků chemického vojska,

- zásobováním vojsk zadýmovacím materiálem, jenž je v nomenklatuře chemického materiálu.

Použití zápalných zbraní se organizuje k ničení nepřátelské živé síly, techniky, materiálu a k zakládání požárů v prostorech činnosti nepřítele. Zápalné zbraně mají být použity hromadně a na hlavním směru.

Neúčinnějšími zápalnými zbraněmi disponuje letectvo, raketové vojsko a dělostřelectvo.

U chemického vojska plní tyto úkoly ohňometné útvary a jednotky, které se skládají z rot lehkých a těžkých ohňometů.

Tyto útvary se přidělují zpravidla po jednotkách nebo jako celky vševojskovým divizím. Roty lehkých ohňometů se přidělují vševojskovým plukům na hlavním směru, zejména při boji o opevněný nebo zastavěný prostor.

Roty těžkých ohňometů se obvykle ponechávají v záloze veliteli divize v pohotovosti k odrazení protizteče nepřítele, k upevnění ovládnutých prostorů (čar) a k zabezpečení křidel bojových sestav. Důležitou podmínkou jejich efektivního nasazení je nenadállost a hromadnost použití, které kromě maximálního ničení živé síly a bojové techniky nepřítele přináší i největší morálně psychologický efekt.

Chemické vojsko se obecně na použití zápalných zbraní podílí:

- použitím ohňometných jednotek (útvarů) chemického vojska,
- zásobováním vojsk ručními zápalnými prostředky, které jsou v nomenklatuře chemického materiálu.

Cílem článku bylo přispět k objasnění místa a úlohy chemického zabezpečení boje ve smyslu ustanovení nového Bojového řádu ČSLA. Zvýraznit autonomní postavení chemického zabezpečení v rámci bojového zabezpečení. Ukázat souvislost hlavních opatření chemického zabezpečení se základními opatřeními OPZHN. Objasnit nové prvky v chemickém zabezpečení, kterým byla záměrně věnována větší pozornost než některým opatřením sice důležitějším, ale již všeobecně známým. Těžiště chemického zabezpečení i nadále spočívá na těch opatřeních, která kromě zjišťování jaderných výbuchů vedou k účinné ochraně vojsk před radioaktivními, otravnými a bakteriologickými (biologickými) látkami.